DER FOYLER FUKS UN DI KLUGE HUN

Daniel Charney

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

קינדער־ביבליאטעק

ד. טשאַרני.

דער פוילער פוקס און די קלוגע הון

בעארבעט פון פראנצ.

ווילנע 1919.

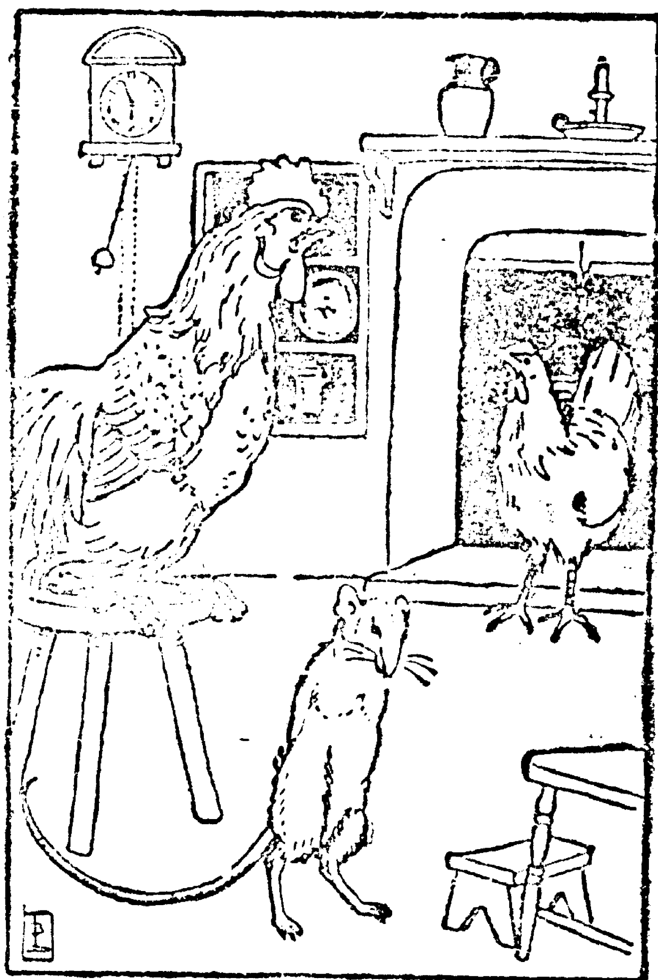
ווילנער פארלאג פון ב. א. קלעצקין

דרוקעריי הילנער פארלאג" ווילנע, קליין סטעפן גאס 23.

דער פוילער פוקס און די קלוגע הון.

(א מעשה׳לע פאר קליינע קינדער.)

אין א קליין ציבטיג הײזל אויף א שפיץ פון א בארג האט געלעבט בשלום ובשלוה א הינערשע פאר פאלק. זיי פלעגען זיך אלע בארימען אויפ׳ן קול, אז זיי שטאמען פון ריינעם גאלאגאנסקען יחוס און פלעגען זיך רופען נישט אנדערש, ווי דער הער פליפ־פליפ און מאדאם ציפ־ציפ. זיי האבען געגלויבט, אז קיין גרעסערער טיטל קאן גאר אויף דער וועלט ניט זיין. מער נישט אין זאך פלעגט זיי פארשאפען גרויס עגמת נפש: זיי האבען נעבאך נישט געהאט קיין הינדעלאך, וואס זאלען זיי משמח זיין אויף דער עלטער. איז וואס זאל מען טון? האבען זיי אריינגענומען צו זיך אין שטוב א פאריתומ׳ט מיזעלע, וואס האט נעבאך נישט געהאט קיין טאטען־מאמען,

און אַלע דרײַ האָבן געלעבט גליקלעך און צופֿרי־
דן אין זייער הויז, וואָס אויפֿן שפּיץ באַרג.

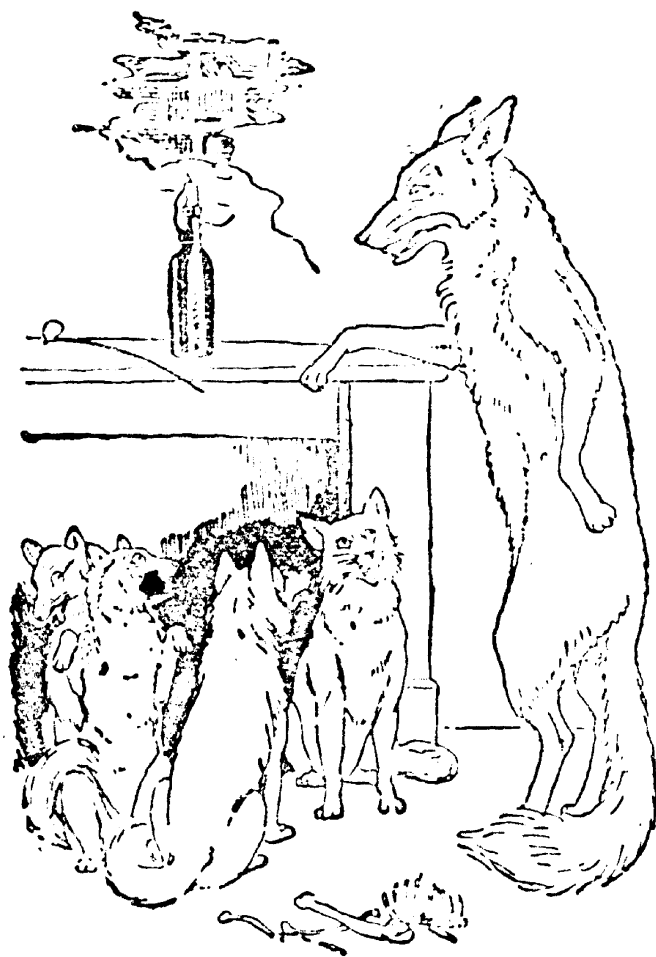
ציפּוילעס באַרג אויף דער אַנדער זײַט טײַך
איז געשטאַנען אַן אַנדער הויז, וואָס האָט זיך זייער
אונטערגעשיידט פֿון דער ערשטער. די טיר איז
דאָרטן געווען אויף דער העלפֿט פֿאַראָפּגעוואָרפֿן פֿון
די וואַנטעס, דאָס אײַזערנע פּלעגט הויבערן, די
שויבן זענען אַלע געווען צעבראָכן. און ווען איר
ניט נאָך אַ קוק, וואָס אינעווייניג טוט זיך, וואָלט איר
דערזען אַ היפּש ביסל שפּינוועבס די פֿאַרלאָזנע פֿול
מיט מיסט און דער קאַמינאָק אינגאַנצן פֿאַרשמו־
צט. דאָס איז געווען די דירה פֿון דעם הער פֿוקס
מיט זײַנע פֿיר פֿיקסלעך.

די איינוואוינער פֿון דעם דאָזיקן פֿאַרלאָזענעם
הויז האָבן געלעבט אויף צרות. דער הער פֿוקס,
לבּישל, איז געווען זייער אַ פֿוילער פֿאַרשוין און
פֿלעגט אַרבעטן גאָר אָן חשק. סיפֿלעגט אים ווייניג
וואָס אַרן, צי זײַנע פֿיקסלעך האָבן וואָס צו
עסן, צי ניט. זײַן ליבסטע עובֿדה איז געווען צו
זיצן בײַם פֿענצטער, רויכערן זײַן פּיפּקע און טרינ־
קען זיבן ווײַן, וואָרום ער פֿלעגט תּמיד פֿילן

אַ טרוקענקײט אין האַלז. און די אָרימע פּיקסלאַך פלעגען, נעבאַך, װערן פון טאָג צו טאָג אַלץ מאָ־גערער און דאַרער.

איינמאָל אין אַ שײנעם פריהמאָרגען איז שוין אָבער, װי מען זאָגט, בָּאוּ מַיִם עַד נֶפֶשׁ — אַ מינוט צום טויט, און אַלע פיר פּיקסלאַך האָבען געמאַכט אַ גֶעוַאלד, אַז װי מוזען עפּעס האָבען אין מויל. זיי האָבען אָנגעהױבען אַזױ צו לאַרימען, אַז דער העָר פּיקס, בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצמוֹ, איז טויט אַרױס פון געדולד און האָט זיך אָנגעהױבען בײזערן איף די בײזע נפשות אייף גאָר אַ מיאוסען אופן. ער האָט זיי גע־זידעלט מיט אַלערלײ גראָבע װערטער, אַז די אָרימע פּיקסלאַך האָבען זיך געשעמט פאַר זײנער איגענעם מאַמען.

פונדעסטװעגען האָט זיך דער פּיקס, אַלְב אורחא, אַ טראַכט געגעבען, אַז מען מוז עפּעס פאַרט טון פאַר דאָס קליינװאַרג. האָט ער זיך אַפּאָר מאָל מיַישב געװען, איז צוגעגאַנגען מיט פולע טריט צום טיר, אויפגעפּענט זי, אויסגעשטרעקט די פאָדערשטע לאַפּעס אין דער הויך צום באַרג צו, װאו ס'איז

געשטאַנען דאָס שען הבוזל פֿון די הינער און האָט
אַזוי געזאָגט:

— „איר זעהט, קינדערלאַך, דאָרטן אין דער הויך אין יענעם הימל וואוינט אַ פּעטעריקע פֿאַר פֿאָלק עהאָן מיט אַ חן. דער האָן איז שוין מסתמא איינגעשלאָפֿן צו די עופֿות אין פֿעלד אַ־חן — וועל איך די הין, מסתמא, קאָנען פּאַטשפּען און ברענגען אַהער אויך וואַרעניס.

— „הבֿא רבונו של עולם!" — האָבען אים געשריען אַלע פּיקעלאַך צוזאַמען.

— וועל איך גיין אָנלייגען פֿיער זי אייבערבראַ־מען — האָט זיך אַריבערגעזאַפּט דער עלטערער פֿון זיי.

— און איך וועל גיין אָנריכטען ציבעריקעס — עס זאָל זיין אַ פֿיין יעזבל, זאָגט דער אַנדערער.

— און איך וועל דערהיילע גרייטען צום מיט, זאָגט דער דריטער.

— און איך וועל זיך גיין ציקקען, ווי מיר מאַכט עלץ און וועל וואַרטען, ביז דער מיש וועט שוין זיין געדעקט — האָט אַ מאָל געטאָן דער קלענסטער, וואָס איז אָבער געוועזן פֿון גרויסער פֿילער, ווי דער טאַטע ווינער.

דער הער פּיקס אַליין האָט זיך דערווײלע אַרויפגעוואָרפן אַ זעקל אויף די פּלײצעס און אַרויפ-געקלעטערט אויפ'ן באַרג, וואו די הינער האָבן געוואוינט.

עס האָט זיך אָבער אויסגעלאָזן אַקוראַט קאַפּויר, ווי דער פּיקס האָט זיך פאָרגעשטעלט. דער הער פליפּ-פליפּ איז גראָד הײנט געבליבן אַ גאַנצן פריהמאָרגן אין דער היים, וואָרום עס איז ביי זיי אַרויסגעקומען אַ מחלוקת אין קוך. דער הער פליפּ-פליפּ און דאָס מײדל ווײנען אויפגעשטאַנען אויפ'ן לינקן זײט און געקומען צו שפּעט צום אָנ-בייסן. פאַרשטעהט זיך, אַז די מאכלים זיינען אַ ביסל קאַליע געוואָרן.

זיי האָבן זיך צעזעצט אויף ווײַטע פּלעצער ביים טיש, וואו עס האָט שוין געוואַרט אויף זיי די מאַדאַם ציפּ-ציפּ מיט די געשמאַקע מאכלים, וואָס זי האָט צוגעגרייט, נאָר זיי זיינען נאָך אַלץ געווען אָנגעברוגזט און צערייצט. דער הער פליפּ-פליפּ האָט געטשעפּעט, אַז די זופּ איז אים צו הייס, דאָס מײדל האָט געפונען, אַז די שטיקלאַך ברויט זיינען צו גראָב און די פּוטער איז זעהר דיק געשמירט. איז די

מאַדאַם ציפּ-ציפּ אָרוים פון געדולד און אַ געשריי געגעבען, ווי ואָלען שווייגען, האָט דאָס מייזל גראָב אָפּגעענטפערט: „ניין, איך וועל קיינמאָל נישט שווייגען!" דער הער פליפּ-פליפּ האָט אַ פּאַך געטאָן מיט'ן פליגל און געוואָלט אַ פּיינעם פּיק טון איר אין קעפּל און האָט דערווייל אויסגעקערט אַ טעפּל מילך.

די מאַדאַם ציפּ-ציפּ האָט מיט גרוים האַרץ-קלעמעניש זיך אויפגעהויבען פון טיש און גענומען אויסווישען די פאַרגאָסענע מילך.

אין גוטע צייטען פלעגט דאָס מייזעלע האָבען אַ גוטע נאָכ'ן עסען העלפען וואַשען די געפעס און פאַרבעטען די בעטען, און דער הער פליפּ-פליפּ פלעגט ברענגען פריש קרעניצע-וואַסער, אידער ער פלעגט אַוועקגעהן צו דער אַרבייט. היינט אָבער האָט זיך דאָס מייזל געמאַכט נישט וויסענדיג, ווען די מאַדאַם ציפּ-ציפּ האָט זי גערופען צו העלפען. און דער הער פליפּ-פליפּ פון זיין זייט האָט ער-קלערט, אַז ער איז צוגעקילט און וועט בלייבען אַ גאַנצען טאָג אין דער היים. האָט ער גענומען זיין בלאַט צייטונג און האָט זיך גאַנץ ברייטלאַך צעלעגט נעבען אויווען.

האָט שוין נעבאַך די מאַדאַם ציפּ־ציפּ געמוזט אַליין וואַשען די געפעס און פאַרבעטען די בעטען. נאָכדעם האָט זי מיט אַ וועהטאָג אין הארצען אָנ־געטאָן אויף אַ פליגל אַ קליין קריגעלע און איז אַוועק אָנשעפּען פרישׂ קרעניצע־וואַסער. זי האָט אָבער אַלק נאָך נישט געקענט פאַרגעסען די שרעק־ליכע סצענע, וואָס האָט זיך אָבגעשפּילט היינט אין איר הייזל, וואו עס האָט זיך תּמיד געלעבט אַזוי רוהיג און גוט.

זי האָט גאָרנישט הישר געווען, אַז איף וייער שטיבל רוקט זיך אָן מיט גרויסע טריט נאָך אַ גרע־סערע סכּנה, בשעת דער הער פּליפּ־פּליפּ געפינט זיך אַליין אין דער היים. זי האָט מסתּמא געמוזט אַרויסגעהן פון דער הינטערשטער טיר, וואָרום דער הער פוקס האָט אָנגעקלאַפּט אין דער פאָראַדניער. דאָס מייזל האָט אָפגעפענט, און ווי נאָר זי האָט דערזעהן, מיט וואָס פאַר אַן אורח זי האָט דאָ צ טון — האָט זי זיך גלייך אָפּגעטראָגען אויף אירע פלינקע פיסלאַך, וואו פעפער וואַקסט.

אין דאָס מייזל איז געווען גערעכט. וואָרום דער הער פּליפּ־פּליפּ וואָלט זיך פאַר אים אין אַזאַ

סכּנה־צייט געווים נישט איינגעשטעלט. אַ מיזועלע איז דאָך בטבֿע אַ שוואַכע באַשעפעניש.

דער הער פליפּ־פליפּ אָבער איז געווען אַזוי פאַרטיפט אין זיין בלאַט צייטונג, אַז ער האָט גאָר־נישט באַמערקט דעם מיאוס'ן פּנים פון זיין נישט געבעטענעם גאַסט, וואָס האָט נישט לאַנג טראַכ־טענדיג געגעבן אים אַ כאַפּ און פאַר'ן האַלז און איבגעשריען פאַר פריד:

— וועהר גוט! ס'איז כ'לעבען, אַ גליק. גאָר ניט געהאָפט צו האָבען דעם פאַרגעניגען אייך צו טרעפען אין דער היים!

און איידער דער הער פליפּ־פליפּ האָט נאָך צייט געהאַט זיך אַרומצוקוקען, האָט אים שוין דער פוקס אַריינגעשפּאַרט אין זיין שוואַרצען זאַק און ארויפגעוואָרפען אויפ'ן פּלייצע. דאָס איבערגעשראָ־קען מיזול איז דערווייל העגדום־פּעגדום אַוועקגעלאָ־פען אַנטקעגען דער מאַדאַם ציפּ־ציפּ און איר אָנ־געזאָגט די טרויעריגע בשׂורה פונ'ם אומגליק, וואָס האָט געטראָפען מיט איר מאַן.

— אך, ס׳ארא אומגליקליכער טאָג היינט איז! — האָט אויסגעשריען די אָרימע הון, — און ווי אזוי זאָל איך אים דען איצטער ראַטעווען!

זי האָט איבער עפּעס איינס און צוויי געטאָן א פּראַכט און א זאָג צום מיזל:

— לויף וואָס גיכער אין קעלער אריין, עפען דעם גרויסען קאַסטען און ברענג מיר פיר פלאַש פון מיין בעסטען סידר־וויין!

געזאָגט און געטאָן. און די מאַדאַם ציפּ־ציפּ האָט גלייך א כאַפּ געגעבען צוויי פלאַש און גיך, זעהר גיך אראָפּגעפלויגען פון באַרג דורך אן אַנדער וועג. זי האָט שוין געוואוסט דעם מאַרשרוט, וואו עס האָט באַדאַרפט דורכגעהן דער פוילער פוקס, און זי איז טאַקע געקומען אונטער דעם באַרג, נאָך איידער מע האָט געקאָנט זעהן דעם פוקס, שלעפּענדיג זיך מיט דער שווערער משא. האָט זי אַוועקגעלעגט די ביידע פלעשלאַך אויפ׳ן וועג און האָט זיך גלייך א לאָז געטאָן א היים, נעמען די אַנדערע צוויי, וואָס זי האָט זיי שוין אַוועקגעלעגט א ביסעלע אַן א זייט אונטער א בוים. אז זי האָט אָבגעטאָן די שטיקל אַרבייט, איז זי פלינק אַוועקגעשפּרונגען צו

יענעם אָרט, וואו זי האָט אַוועקגעלעגט די ערשטע צוויי פלעשער און זיך באַהאַלטען אונטער אַ קוסט, כּדי צו זעהן, וואָס דאָ וועט פּאַסירען. גראָד אין דער מינוט האָט זיך באַוויזען דער פּוקס מיט'ן זעקל אויף די פּלייצעס.

קיין, וואָס ער האָט זיך געשלעפּט. דער זאַק איז איהם געווען אַ ביסעל צו שווער; היינט דעם, איז ער נאָך געווען דיק און פעיל, און די זין, וואָס האָט אין האַלבען טאָג זעהר געברענט, האָט איהם נאָך מעהר אָפּגעמאַטערט. האָט ער, נעבאַך, אויסגעשטרעקט זיין לאַנגען צונג אויף אַן אייל די לענג און זיך נישט געהאַט וואו אַהינצוטאָן פון דאָרשט. האָט ער אָבער באַלד באַמערקט אויפ'ן וועג די צוויי פלעשער מיט'ן סידר-וויין און האָט אַזוי אַ געשריי געטאָן פאַר פרייד. ער האָט גלייך אַראָפּגעוואָרפען פון זיך דעם זאַק, אויפגעעפענט די פלעשער און מיט איין אָטעם אויסגעטרונקען זיי ביידע. נאָכדעם האָט ער ווידער אַרויפגעוואָרפען דעם זאַק אויף זיך און נאָך לאַנג-זאַמער, ווי פריהער, האָט ער זיך אַוועקגעלאָזט אין וועג. די אָרימע מאַדאַם ציפּ-ציפּ האָט זיך מיט קלעמעניש אין האַרצען געלאָזט נאָך איהם.

ווען דער פיקס איז צוגעגאנגען צו די אנדערע
צוויי פלעשער, האט ער דערפילט נאך א שטארקערן
דארשט, ווי פריהער. האט ער ווידער קלא שמחה
אראפגעזויפען דעם זאק פון זיך, איבערגעטרונקען
דעם גאנצען ביהר און זיך צוגעשפארט א ביסל צום
בוים, ווייל ס'האט זיך אים געחלש'ט א דרעמל.
און ווי נאר די מאראם ציפ-ציפ האט אים
דערהערט בראפענדיג—איז זי גלייך אויפגעפלויגען
אהיים, אבגעזוכט איר קעסטל מיט איהר קליפערגעציג,
און דעם קליין ביטל איז איר נייגעריג נאכגעלאפען
ביז צו זעהן, וואס אן ערך זי וויל דא טון. די הון
האט איהר גיך ארויסגענומען א שטעל און הויבענ-
שניטען און זאק א גרויסע לאך, אזוי אז מען האט
באלד דערזעהן דעם רויטען קאפ פון דעם דער-
שלאגענעם הער פליפ-פליפ. ער איז געווען א
פארחלש'טער פון דער גרויסער היץ און פון שרעקן;
זיינע שענע פעדערן זיינען גאר צעדריקט געווארען.
אבער די פלינקע מאראם ציפ-ציפ האט אים אפילו
קיין צייט נישט געגעבען זיך ארומצוקוקען און גלייך
א זאג געטאן:
— דו קוק נישט, ווי א האן אין בני אדם, און

מאַך פּליטה. נאָר איידער וואָס, זיך מיר אויף אַ שטיין, אַזוי גרויס, ווי דו, און ברענג אים אַהער, אָבער איינס און צוויי, די צייט איז קורץ!

דער הער פּליפּ־פּליפּ האָט גלייך געטאָן, ווי געהייסען, און איז באַלד־צוריקגעקומען מיט אַ שווערען שטיין, וואָס דאָס מייזל האָט אים אונטערגעשטופּט פון הינטען.

— איצטער גיב אים אַ שטופּ אַריין אָט אַהער־אין לאָך! — זאָגט די הון. און דאָס איז גלייך אָפּגעטאָן געוואָרען. די מאַדאַם ציפּ־ציפּ האָט דאָ אויפ'ן אָרט פאַרנייהט דעם זאַק, ווי געווען, ציטערנדיג, אַז דער פוקס זאָל זיך חלילה דערוויילע ניעט אויפכאַפּען. נאָר אָט האָט שוין די הון געמאַכט דעם לעצטען שטאָך, און דער פוקס האָט נאָך אַלץ געשמאַק געבראָפּעט. האָבען זיך אַלע דריי אָן לאַרים אָפּגעטראָגען. און כאָטש דער וועג איז געווען באַרג אַרויף, און די זון האָט געבראָטען, זיינען זיי דאָך געקומען בשלום אַהיים און נישט טויט נישט לעבעדיג פאַרהאַקט די פענסטער, אַראָפּגעלאָזט די פאָרהאַנגען, פאַרריגעלט די טיר און געבליבען זיצען ווי נאָך אַ תּענית.

— וואָלט איר באַמיט פֿון דער הינטיגער נאַ-
שיכטע אַראָפּגענומען זיך אַ גוטן מקח — האָט ערגנבֿט
אין שטערנג אַ וואָג געטאָן די מאַראַם ציפּ-ציפּ, וואָס
האָט זיך אַרײַנגעזעצט אין איר פּאָמער-שטול און
זיך פֿלײַסיג אָפּגעבלאָזען.

— ווען איר וואָלט הײַנט נישט אַזוי מיטונג
געוואָרן — וואָלט דער גאַנצער אומגליק נישט
געקומען אויף אונז.

וואָס איז שייך אָבער צום פּיקם — דאַרף מען
שוין פֿון הײַנט אָן פֿאַר אים מער קיין מורא נישט
האָבן, ער האָט שוין זײַן פּסק באַקומען. אין די מעשׂה
איז אַזוי געווען; ווען ער האָט זיך אײַנגעבאַפּט,
האָט אים זעהר שטאַרק דער קאָפּ וועה געטאָן,
ערשטענס איז ער געשלאָפֿן די גאַנצע צײַט אונ-
טער דער זודיגער זון; אין צווייטענס, האָט אים נאָך
דער בוהר-ווײַן געדרעהט אין קאָפּ. האָט ער גאָר-
ניט באַמערקט די גאַנצע געשיכטע, וואָס די הון
האָט אים אָפּגעטאָן. ער האָט ווידער אַרויפֿגעוואָרפֿן
אויף זיך דעם זאַק, און דרעהענדיג זיך אויף אַלע
זײַטן, האָט ער זיך געלאָזט אַ הײם. אָבער ווי נאָר
ער האָט געוואָלט אַריבערשווימען דעם טײַך, — האָט

אים דער שווערער שטיין אראפגעשלעפט צום גרונט,
און נאך איידער ער האט צייט געהאט ווידער ארויפצושווימען און אנכאפן זיך אן ברעג — האט אים שוין דער שטראם אוועקגעשלעפט, און ער איז דערטרונקען געווארן.

די הונגעריגע פיקבלעך האבן שוין, נעבאך, נישט געקאנט געניסן פון דעם צוגעזאגטן ווארעמעס. זיי האבן מורא געהאט פארלאזן דער איינגע-הויקערטע שטיבל און האבן געשריען פון הונגער.

נאך א נס, וואס טרעפט אמאל, א ליבלעכע שוועסטער פון דעם פוילן פוקס, האט זיך דער-וואוסט פון זייער בייזן גורל, האט זי צוגענומען צו זיך און געפרעגט, ווי אזוי אזיין מיט דער איי-גענער מיה זיך צו דערנערן און צו לעבן, ווי אלע ערליכע פוקסן לעבן...

יעדן טאג אבער פלעגט זי זיי ווארענען פאר דעם הער פיפ-פליפ און מאדאם ציפ-ציפ, און האט זיי אנגעזאגט, אז זי זאלן זיך בשום אופן נישט באגעגענען יענעם צו הייל, וואס אויפן שפיץ בארג.

און דארט אין הייל ביי די הינער איז אוועק

אַ שָׁלום־בַּית. דער הער פּליפּ־פּליפּ און דאָס מײדל האָבּען װידער אַמאָל אָנגעהױבּען פּעשצען די כּאַראַם ציפּ־ציפּ און גענומען אויף זיך פון הינט אָן און ווײטער צו פירען די בַּעל־הַבַּתִּישקײט זיערע, ווי געהעריג איז, אין שָׁלום און אין אחדות.

איבערזעצט פון פרצ׳בזיוויס ד. טשארני.

